

Miza unității europene

Virgil Măgureanu

Universitatea București

Continental european este de o diversitate unică prin cuprinderea tuturor formelor de agregare și structurare a elementelor vieții umane de pe întreaga planetă. Unificarea lui s-a produs printr-un proces istoric cuprinzător în care încetățenirile pe care le-a antrenat în spațiile geografice cele mai îndepărtate și loialitățile născute din apărarea comună a unui patrimoniu de neprețuit au produs un aflux uman și cultural exemplar la scară universală.

Ceea ce se numește cultură europeană este o pluricultură, o îngemănare fertilă de culturi diverse care oferă toate elementele pentru apariția unei noi civilizații.

Multă vreme, construcția europeană a fost doar un ideal politic exprimat sporadic de gânditori sau conducători europeni. Unii susțin chiar că mai degrabă Statele Unite au fost decisive în înfăptuirea unității europene decât popoarele Europei, care au rămas, în cel mai bun caz, spectatoare, departe de a deveni actori ai propriei integrări. Iar Washingtonul ar fi marele câștigător (*Le Monde diplomatique*). Dar comunitatea europeană a fost rareori un partener facil pentru Statele Unite, cel puțin una dintre țările componente fiind mereu gardianul unei identități europene în tradiția profesiei de credință a lui de Gaulle: „Eu doresc Europa prin ceea ce ea poate să fie europeană, adică să nu fie americană” (Peyrefitte, 1994, 61).

De altfel, unitatea europeană este un vechi vis al europenilor și – de ce nu? – chiar al americanilor, în măsura în care ei au rămas europeni. După cum se știe însă, procesul ca atare începe în 1958, sub forma unei comunități economice europene, care avea să devină abia în anul 1993 Uniunea Europeană.

Primele semne ale ideii europene pot fi identificate încă în perioada Renașterii, în acel *Tractatus* din 1464 al regelui Podiebrad al Boemiei, care viza încheierea unui pact între popoarele creștine în fața amenințării otomane. Aceleași semnale, din păcate ignorate, avea să le transmită în aceeași vreme Ștefan cel Mare, aflat, ca și Podiebrad, în fața aceleiași amenințări. Se citează apoi de către cercetători *Proiectul politic* al lui Sully, ministrul lui Henric al IV-lea, care concretizează propunerile de alianță europeană ale regelui său, survenite ca urmare a corespondenței acestuia cu Elisabeta I a Angliei. În aceeași filiație avea să urmeze eseul lui William Penn *Pacea prezentă și viitoare a Europei*, scris în 1693, apoi propunerile abatelui Saint-Pierre, delegatul francez la Congresul de la Utrecht, privind pacea eternă în Europa, și *Proiectul pentru înfăptuirea păcii veșnice între suveranii creștini*.

Jean-Jacques Rousseau avea să reia ideile abatelui în *Raționament privind pacea eternă*, care prevedea o federație sau confederație de principii, iar Immanuel Kant va scrie un

text memorabil asupra acestei chestiuni – *Pentru pacea eternă*. Tot el avansează ideea, surprinzătoare, că numai regimurile republicane pot garanta pacea pentru că „republica presupune consimțământul cetățenilor pentru a face război”. Notabil este, de asemenea, un text al lui Saint-Simon din 1814, *Despre reorganizarea societății europene*, destinat parlamentelor francez și englez, care chema la o confederație pe o axă franco-britanică și propunea chiar un Parlament european. Această idee să fi inspirat propunerea lui Churchill făcută lui Reynaud ca Franța aproape învinsă să accepte fuziunea cu Marea Britanie? Oricum, aceasta a venit prea târziu, pentru că în aceeași zi mareșalul Pétain avea să preia puterea în Franța.

În seria viziunilor îi putem adăuga și pe alții, între care se disting Victor Hugo sau Giuseppe Mazzini. Dar și un personaj cu totul ieșit din comun, Richard Coudenhove-Kalergi, născut la Tokio, devenit cetățean franco-austriac, căsătorit cu o japoneză și care a fost un adevărat comis-voiajor al ideii europene pe care o anunța în cartea sa din 1923, *Paneuropa*, și căreia i-a urmat crearea Uniunii Paneuropene. Această organizație avea să lanseze un manifest paneuropean și să editeze o revistă intitulată tot *Paneuropa*. În 1926, 2 000 de delegați se întrunesc la Viena la primul congres al Uniunii Paneuropene, care va emite un manifest și va contura liniile generale ale *organizării federale a Europei*. De fapt, chiar guvernul francez avea să publice, în 1930, *Memorandum asupra organizării unui regim de uniune federală europeană*, redactat de Alexis Leger, cunoscut mai bine sub pseudonimul literar de Saint John Perse.

Cele 26 de state membre ale Ligii Națiunilor au răspuns favorabil la acest document, dar criza economică și ascensiunea regimurilor totalitare aveau să întrerupă orice preocupare publică pentru o viitoare Uniune Europeană. Ba mai mult, ideea

avea să fie compromisă dureros de dramatic de încercările naziștilor vremelnici cuceritori de a-și subjuga o Europă unită cu sila sub propriul stindard.

Sfârșierea produsă de cel de-al doilea război mondial avea să aducă în Europa o aprehensiune bizară față de ideea europeană, mai ales în partea stângă a eșichierului politic. Unul dintre cele mai mari spirite ale veacului trecut, André Malraux, avea să reacționeze, imediat după încheierea războiului, într-o manieră foarte directă: „Nu am crezut niciodată în existența unei culturi europene. Cultura europeană nu există. A existat în mod cert, în anumite momente, o cultură vag europeană, când franco-engleză, când anglo-franceză, în secolele al XVII-lea sau al XVIII-lea. Dar ceea ce se înțelege astăzi prin Europa nu are nimic comun cu ceea ce caracterizează această epocă și nu are o cultură omogenă. Pentru a defini Europa, ar trebui să folosim o formulă negativă: ceea ce nu este Asia”. Și surprinde, adăugând: „Cred totuși că o nouă cultură este în gestație: cultura Atlanticului. Am cunoscut, în epoca romană și a Bizanțului, o cultură mediteraneană, care nu era propriu-zis o cultură europeană. Din această cultură atlantică va face parte vestul Europei, pentru că putem ușor să ne dăm seama că Estul va fi direct sub influența Rusiei” (*El Nacional*).

Dinspre aceeași zonă avea să vină noul curent de sprijin pentru o posibilă unificare europeană. Determinat de această dată de o viziune pragmatică. O dată ce „războiul rece” s-a declanșat, iar Europa părea să se divizeze pentru totdeauna, americanii aveau nevoie de un suport solid în vestul continentului; altfel prezența lor ar fi fost periclitată, iar invazia imperiului ideologic de la Est ar fi fost inevitabilă. Planul Marshall urmărea să pună capăt pericolului sovietic și să influențeze partidele comuniste francez și italian, dar și să garanteze o piață neprotecționistă chiar pentru economia americană,

amenințată de supraproducție. Realizarea lui în cele mai bune condiții presupunea ca țările beneficiare să se organizeze pentru a repartiza creditele într-o organizație europeană de cooperare economică înființată la 16 aprilie 1948 și care avea să prefigureze CEE.

Dar tot europenii aveau să fie decisivi. Ideile și rețelele europeiste nu au încetat să se afirme și au fost alimentate fie din direcția creștin-democrației, fie din cea a social-democrației, atrăgând personalități ca Adenauer, De Gasperi, Robert Schuman, Paul Van Zeeland sau Paul-Henri Spaak, André Philip, Paul Ramadier.

În pofida scepticismului lui Churchill, care declara: „Suntem alături de voi, dar nu suntem de-ai voștri”, două importante reuniuni au determinat noul curs: congresul „federalist” de la Montreux și congresul „unionist” de la Haga. Un compromis între cele două intenții avea să ducă la declarația Schuman, prin care se propunea crearea Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului. Puțini întrevădeau atunci evoluția ulterioară care avea să culmineze cu crearea Uniunii Europene în 1992 și cu intrarea în UE a zece țări din Europa Centrală și de Est (mai 2004), urmând să li se alature alte două – România și Bulgaria – în 2007. De la minime intenții unioniste, în 1952, determinate mai ales de interese pragmatice, s-a ajuns, în cincizeci de ani, la debutul unei structuri statale confederative ce va fi consacrată o dată cu adoptarea Constituției europene.

Această integrare și unificare continentală este unică în istoria umanității. Fără expansiunea forței militare, fără nici o intenție de cucerire și pe baza liberei aderări, un continent se transformă într-o unică entitate politică, economică și financiară, conservând integral și deliberat moștenirea umană, în întreaga ei diversitate rasială, etnică și culturală. Este vorba, probabil, despre calea exemplară a globalizării, care,

dacă va reuși, va constitui capătul unor conflicte latente sau declarate între adepții acestui fenomen și cei ce i se opun.

Această posibilitate s-a ivit însă după confruntări și conflicte, după o lungă perioadă de exploatare colonială a multor popoare și după două războaie mondiale devastatoare, care au adus umanitatea la limitele existenței sale. Dincolo de distrugerile provocate de pe „bătrânul continent”, aici au apărut însă doi factori definitorii ai actualiei alcătuirii a lumii: revoluția industrială și o diversitate umană fără seamăn. Prima va fi premisa apariției actualelor tehnologii, iar a doua – vectorul principal al democrației liberale.

Suntem, de fapt, ca europeni, fructul divizărilor și conflictelor care au culminat cu o „cortină de fier”, tăind continentul în două jumătăți antagoniste, și un zid prin mijlocul unei mari capitale europene. Probabil că tocmai aceste divizări duse la absurd au cimentat hotărârea statelor europene de a adera la Uniune. De la tatonări și expectative, caracteristice debutului, s-a ajuns la invidie față de statele deja membre și nerăbdarea de a adera, chiar și cu riscul unor pierderi mari sau al unor crize de adaptare.

Divizările și conflictele au adus însă o incredibilă diversitate culturală care a devenit constitutivă pentru ceea ce considerăm a fi identitatea europeană. Într-un asemenea grad încât se poate susține că „identitatea și unitatea noastră europeană survin din divizare și conflict. Putem spune că am fost binecuvântați prin nenorocirea noastră originală, dar am păstrat însă și această nenorocire – statul-națiune, nu numai sub forma sa paranoidă, care dezlănțuie războaiele, ci și sub forma suveranității necondiționate care refuză orice instanță superioară care ar subordona-o” (Morin, 1990, 190). Sechelele unei atare percepții asupra suveranității au fost evidențiate din nou, ca oasele într-o radiografie, de eșecul temporar al adoptării Constituției europene.

În măsura în care diversitatea moștenită sau produsă de istoria europeană nu e sechestrată în zone absurd autarhice, închise și ostile, de „suveranități necondiționate”, ea este o bogăție inestimabilă. Să nu uităm că la varietatea culturală se adaugă cea etnică și cea rasială, ca să nu mai vorbim de marea diversitate mentală, intelectuală și aspirațională pe care o nutrește pluralismul specific societăților europene. Poate că amintirea lagărelor de concentrare naziste sau a gulagurilor ar trebui să fie suficientă pentru ca orice tendință de acest fel să fie temperată, numai că inerția în planul mentalităților și al atitudinilor umane este foarte mare.

De aceea este necesară, mereu și mereu, actualizarea conștiinței asupra tragismului istoriei europene și asupra fragilității a ceea ce s-a realizat ori s-a moștenit. „Noua conștiință europeană este conștiința fragilităților culturale, energetice, economice, demografice, morale și, mai mult decât orice, politice și militare ale Europei. Noua conștiință europeană este indisolubil legată de conștiința tuturor acestor fragilități, cea de a fi depozitară a unei moșteniri singulare cu valoare universală. Ea este, de asemenea, conștiința existenței și activității unor forțe, nu numai politice și economice, care lucrează asupra statelor (regionalism, ecologism) și în cadrul culturilor, pentru a salvagarda identitățile, varietățile, adevărurile europene. Este totodată conștiința unei necesare sinergii a tuturor acestor forțe.” (Morin, 1990, 197)

Diversitatea europeană are ca izvoare divizări și conflicte, dar și expansiunea violentă a omului european. Această expansiune, încetățenirile pe care le-a antrenat în spațiile geografice cele mai îndepărtate, loialitățile născute prin apărarea comună a bătrânului continent au produs un aflux uman și cultural important în vechile metropole. În acest fel, diversitatea europeană a devenit unică prin cuprinderea tuturor formelor de agregare și structurare a elementelor

vieții umane de pe întreaga planetă. În acest fel, a devenit un patrimoniu de neprețuit.

Ceea ce se numește cultură europeană este astfel o pluricultură, o îngemănare fertilă de culturi extrem de variate. Ne putem întreba, o dată cu Edgar Morin, dacă această diversitate va sfârși printr-o standardizare sub presiunea pieței, care transformă tot ce atinge în marfă, ca în Statele Unite ale Americii, ori va rodi o nouă civilizație. Iată o provocare pe măsura ambițiilor europene și o posibilitate pe care experimentul american aproape o certifică.

Am putea identifica semnale felurite ale rezistenței în fața uniformizării culturale: contra- sau subculturi de o mare diversitate se nasc ori renasc. Reacțiile naturiste, îngemănările aparent ciudate între mașinile perfecționate ale confortului casnic urban cu medii rurale pure „într-o combinație a noului cu vechiul, restaurări de habitaturi și obiceiuri constituie, într-o anumită formă, o rezistență în fața degradării culturale” (Morin, 1990, 173).

Mixtarea și hibridarea etnică și culturală au generat un pluralism excepțional prin virtualitățile sale și, astfel, foarte fertil. Astăzi clivajele culturale par să fie mai importante decât cele economice sau sociale. Dar, în loc să ducă la ostilitate sau la conflicte, cum s-a întâmplat adeseori, până acum, ele constituie astăzi puncte de atracție. Putem vorbi deci despre un dialog al pluralităților care se centează pe o axă a unei dialogici specifice gândirii europene, cum se exprimă Edgar Morin.

Iată câteva momente dialogice cruciale, subiectiv selectate de către autorul citat mai sus, în opoziții exemplare, ca: Pascal/Montaigne; Hobbes/Locke; Newton/Descartes; Rousseau/Voltaire; iluminism/romantism; Hegel/Kierkegaard. „Există”, scrie Morin, „o anumită dialogică în orice cultură, dar aceasta a fost, în cea mai mare parte a culturilor, închisă într-o centură de dogme și interzisă, iar procesul a putut fi

mai mult sau mai puțin frânat, controlat. Specificitatea culturii europene stă înainte de toate în continuitatea și intensitatea dialogicii sale în care nici una dintre instanțele constitutive nu le distruge pe celelalte, nici măcar nu exercită în mod durabil o gândire hegemonică” (Morin, 1990, 148).

Această specificitate a constituit unul dintre factorii prin care puternicele divergențe și conflicte internaționale care au dominat secolul XX au devenit astăzi convergențe active. Trei argumente ar fi suficiente: 1) conflictul care părea ireductibil dintre Franța și Germania a fost resorbit complet într-o federalizare care, deși simbolică, este plină de promisiuni; 2) dacă Anglia a pus inițial accentul pe resursele Commonwealth-ului și pe parteneriatul special cu Statele Unite și, chiar dacă mai păstrează prudența tradițională, apropierea ei de Europa e tot mai marcată; 3) reacția statelor europene mai mici, mai ales a celor aflate, timp de aproape cincizeci de ani, sub dominația URSS, a trecut de la exagerarea și chiar absolutizarea suveranității naționale la o dorință nestăvilă de aderare.

Toate acestea revelă puternice similitudini, apropieri și afinități între entitățile statale existente actualmente în Europa. Dar și prăbușirea unui mit care, deplasându-se de la stânga la dreapta pe teren ideologic, a marcat puternic evoluția lumii mai ales în secolul XX. Este vorba despre națiune și derivatul ideologic naționalism.

Nu a existat în istorie o temă atât de complexă ca problema națională. Cunoscutul istoric englez Eric Hobsbawm pare să destrame o dată pentru totdeauna miturile și confuziile care au însoțit-o și o însoțesc. El refuză discursul naționalist care pretinde că fundamentează realitatea națională pe criterii așa-zis „obiective” (limbă, etnie, teritoriu) și arată că „națiunea” este un concept, un artefact, de fapt, o invenție politică și îi demonstrează metamorfozele

în raport cu cele mai variate interese și scopuri partizane (Hobsbawm, 1992). Astăzi concepția democratică prin care se consideră că națiunea s-a creat prin voința celor care s-au identificat cu ea este dominantă. Resurgența unor revendicări fondate pe criterii etnolingvistice reînvie cel mai rău naționalism și tentează o periculoasă balcanizare.

După căderea Cortinei de Fier, economia liberă – tip de economie specific Europei – s-a generalizat în așa fel încât atât economiile naționale, cât și relațiile dintre ele au devenit funcționale. Toate țările europene au optat astăzi pentru democrația liberală – sistem politic care a apărut și s-a impus în Europa. Se poate vorbi în același timp despre o comunitate de destin, care, cel puțin începând cu 1945, își dezvăluie traseele, atât în ceea ce privește sfidările la adresa vieții umane pe acest continent, cât și aspirațiile proprii celor ce-și zic europeni.

În perspectiva unității europene, ne apare înainte de toate ca posibilă o mult mai bună valorificare a resurselor și potențialităților economice, umane și de mediu, ceea ce înseamnă că recesiunile economice ciclice se vor absorbi mai ușor și vor fi evitate crize de proporții. Va deveni posibil un răspuns comun și eficace la provocările și amenințările la adresa speciei umane în ce privește nutriția, epidemiile, prezervarea resurselor elementare de supraviețuire, poluarea, armamentele. Amenințarea nucleară va fi, de asemenea, puternic temperată. Va crește în același timp gradul de securitate internațională.

Circulația liberă a oamenilor și valorilor va fi o stavilă în calea unor migrații amenințătoare și va produce avantaje economice importante. Vor crește resursele pentru explorarea spațiului cosmic, pentru educație și informare; Europa se va situa pe un loc important în această lume multipolară în formare. O garanție pentru toate aceste transformări pozitive o constituie tradiția

europenă comună. Specific acestui continent este și faptul că, spre deosebire de alte zone ale lumii, afinitățile s-au agregat într-o tradiție. Identitatea europeană este astăzi echivalentă cu orice identitate națională, fundamentată pe un set de valori consolidate istoric, care ghidează politica, economia, modul de viață.

Chiar dacă a înregistrat progrese importante, unificarea europeană continuă să aibă un caracter procesual. Ceea ce implică înainte de toate evitarea oricăror elemente de conflict prin apropierea nivelurilor de dezvoltare, inclusiv a țărilor ce urmează a fi integrate; căutarea compatibilităților instituționale și legislative sau crearea unor echivalențe funcționale; ameliorarea disparităților; armonizarea tendințelor creative; crearea unei administrații funcționale peste tot; eliminarea factorilor de risc social major: sărăcie, corupție, crimă organizată, structuri mafioate.

Orice forțare voluntaristă a procesului de unificare poate antrena riscuri importante. De aceea este necesară păstrarea unui ritm natural care impune, de asemenea, ritmuri adecvate fiecărei țări componente sau în curs de a deveni membră. Sunt de preferat, atât pentru Uniune, cât și pentru țările candidate, întârzieri decât accelerări riscante.

Dezbaterea publică cu privire la lărgirea Uniunii tinde câteodată să se reducă la întrebările: când și cu ce preț? Aceasta este o simplificare destul de periculoasă. Sigur că nerăbdarea țărilor candidate este întotdeauna mare. Sigur că, mai ales pentru țările care au cea mai mare contribuție la resursele financiare ale Uniunii, prețul acestei lărgiri este o temă prioritară mai ales datorită presiunii contribuabililor. Din această cauză, de o parte se înregistrează neliniști și frustrări, de cealaltă, temeri că prețul este prea mare pentru un rezultat îndoielnic.

Replica guvernelor din țările candidate este aproape invariabilă: „Noi suntem

europeni de mii de ani și nu batem la porțile Uniunii ca niște nou-sosiți”. Și aceasta exprimă o convingere adânc înrădăcinată în conștiința națională în întreaga Europă Centrală. Ar fi fost într-adevăr ciudat ca aceste țări să rămână în afară. Tot astfel stau lucrurile și cu privire la țări situate mai la est. Pot fi ele considerate ca fiind neeuropene și, astfel, nesemnificative pentru ceea ce Uniunea Europeană tinde să devină?

Este însă legitimă și reacția altora, care avertizează că simplele „iluzii cartografice” nu pot ține loc de adevărată conștiință la un proiect comun. Noii membri nu numai că ar trebui să îndeplinească cerințe elementare – instituții democratice stabile, o economie de piață funcțională și capacitatea de a-și asuma ceea ce se numește „*acquis*-ul comunitar” –, ci și să fie pe deplin conștienți că devin responsabili pentru această înfăptuire, unică până acum în istoria cunoscută a lumii – unificarea unui continent cu o diferențiere extremă și o istorie complexă.

Se știe că opiniile și mentalitățile au o evoluție treptată, adeseori sinuoasă, iar această particularitate nu trebuie ignorată. Nerăbdarea țărilor candidate, dar și întârzieri ale procesului care nu par a fi justificate pot antrena disparități. În același timp, unele trepte ale procesului pot atinge puncte mai sensibile și cer tratative și negocieri laborioase și chiar trenante. Cum s-a întâmplat recent la dezbaterile proiectului de Constituție europeană. Dificultățile înregistrate, amânările inerente nu înseamnă că s-a înregistrat un eșec. Este de preferat o dezbateră prelungită decât acumularea de nemulțumiri sau frustrări. Procesul de integrare nu trebuie să fie mai rapid decât capacitatea de adaptare a țărilor membre sau decât evoluția opiniei dominante și a mentalităților.

O unitate reală și vie a unui continent atât de variat, cu diferențieri ample și complexe, implică nemijlocit prezervarea și chiar stimularea diversității. Ceea ce ar

însemna, în linii mari, apărarea diferențierilor culturale și lingvistice ; un pluralism etnocultural mereu activ ; respectarea tradițiilor politice și a culturilor politice specifice ; respectarea sentimentului național ; posibilități mereu mai variate pentru afirmarea specificității ; un sistem puternic de protecție a oricărei minorități (cu excepția, desigur, a celor infraționale).

Viitoarea Europă nu va putea fi un sistem statal unitar, ci unul federal de factură specială, capabil să respecte personalitatea și chiar particularismele statelor componente. Atitudinea dominantă ar putea fi cea exprimată de Saint-Exupéry : „Dacă ești diferit de mine, frate, departe de a mă leza, tu mă îmbogățești”.

Salvgardarea identității Europei înseamnă, în fapt, salvagardarea identităților culturale, la plural deci, căci Europa este caracterizată înainte de toate printr-o diversitate care este tocmai bogăția sa umană. Pentru a supraviețui și a se afirma, aceste identități au nevoie de instrumente, între care spațiul audiovizual și producțiile audiovizuale sunt esențiale, au nevoie de bună credință din partea tuturor și au nevoie de comprehensiune opusă deci aprehensiunilor care au făcut atâta rău în raporturile dintre statele și culturile europene.

Europa unită, care prin recenta extindere a ajuns să numere mai mult de jumătate dintre statele europene, constituie deja pentru mulți un punct de pornire pentru alte proiecte, mai grandioase. Tezele atlantiste câștigă teren. Interesant că tot un francez, rămas însă prin moarte anonim, reia peste timp ideile lui Malraux cu privire la cultura atlantică. Cartea *L'édit de Caracalla ou plaidoyer pour des Etats-Unis d'Occident*, semnată Xavier de C***, de fapt, o scrisoare adresată, înainte de a muri, lui Régis Debray, pe care acesta avea să o publice sub titlul de mai sus, are ca scop să câștige stânga intelectuală pentru o uniune posibilă între Europa și Statele Unite ale Americii.

Edictul lui Caracalla este un fel de constituție adoptată în 212 e.n. de împăratul roman Basianus Caracalla, prin care se extinde dreptul de cetățenie romană pentru toți oamenii liberi din imperiu. Scopul a fost să se pună capăt „șicanelor și reclamațiilor”. Iată un bun exemplu pentru europeni și americani, consideră autorul, fost înalt funcționar francez în Ministerul de Externe. N-ar fi acesta cel mai bun mijloc de a asigura Occidentului un viitor demn de trecutul său ? – se întreabă autorul, ple-dând entuziast, dar cu argumente puternice pentru această viitoare uniune.

Plină de sincerități derutante și de parti-pris-uri discutabile, lucrarea citată lansează o provocare inedită : „Viitorul secol [XXI, n.n.] va fi, poate, cu puțin noroc, occidental, dar cu condiția să ne dorim aceasta și numai dacă îl vom face ca atare. Printr-o conversie intelectuală, morală și instituțională. Printr-o mutație pe măsura sfidării, care să rupă cu anacronismele interguvernamentale ce continuă să domine în relațiile internaționale dintre cele două țărmuri ale acestei *mare nostrum* [Atlanticul, n.n.], relații înecate în falsa securitate a «precedentelor»” (*Régis*, 2002, 15).

Din nefericire, autorul cedează prea ușor unor aprehensiuni și prejudecăți mai vechi, văzând realizarea acestui proiect prin opoziție cu alte civilizații și alte culturi, pe de o parte, iar pe de alta, cu mijloacele Antichității sau chiar ale Evului Mediu. Idei care altfel ar putea constitui provocări pozitive iau astfel o formă inacceptabilă. Lecția pe care Europa și-a administrat-o sieși, ajungând la o umanizare exemplară a relațiilor sociale, cu toată nemulțumirea care încă se mai acumulează la extremele eșichierului politic, nu trebuie să se irosească la prima adiere a unui entuziasm izvorât din idealizarea istoriei.

Este adevărat că europenii au greșit prea mult pentru a-și mai putea permite greșeli care să pună în pericol destinul

continentului, dar chiar și numai dăruirea și sinceritatea unui înalt funcționar cu o mare experiență în relațiile internaționale merită să fie luate în seamă atunci când, în fața unor decizii de maximă importanță, țări occidentale deschid prea ușor ușile pentru conflicte fraterne, în aparență inofensive, dar cu urmări importante. În plus, este totalmente neproductiv ca orice idee sau inițiativă ce vizează o apropiere și mai mare în jurul unui ocean devenit prea mic în fața noilor tehnologii de care dispune umanitatea să fie suspectată de americanism ori de intenții malefice de pe țărmul occidental al Atlanticului. Atlantida poate a existat, poate nu ; cert este însă că acest ținut de vis din mitologia europeană are, acum, cele mai mari șanse de a se contura.

Bibliografie

- Cassen, Bernard. (2003). Mondialisation – une Europe de moins en moins européenne. *Le Monde diplomatique*, ianuarie.
- Debray, Régis. (2002). *L'édit de Caracalla ou plaidoyer pour des Etats-Unis d'Occident*. Paris : Fayard.
- Hobsbawm, Erich. (1992). *Nations et nationalisme depuis 1780. Programme, mythe et réalité*. Paris : Gallimard.
- Morin, Edgar. (1990). *Penser l'Europe*. Paris : Gallimard.
- Peyrefitte, Alain. (1994). *C'était de Gaulle*. Paris : Fayard.
- Silva, Miguel Otero. (1945). André Malraux, colonel de Brigada. *El Nacional*. Caracas, 4 august.

Abstract

The European continent is of a unique diversity by comprising all forms of aggregation and structuring of the elements of human life of the whole planet. Its unification was made through a comprehensive historical process in which the citizenships it triggered in the remotest geographic areas and the loyalties born of the common defense of a priceless patrimony have produced an exemplary human and cultural flux at a universal scale. What is called "European culture" is in fact a pluriculture, a fertile mixture of different cultures that provides all the necessary elements for a new civilization.

Primit la redacție : iulie 2004